

MESEGUER, Lluís (ed.)

La traducció literària. Estudis sobre la traducció i la literatura valenciana. Homenatge a Joan Francesc Mira i Casterà

València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2017, 315 p.

ISBN 978-84-482-6200-6

I si algun dia oblidem totes les llengües, si tots parlem igual, si ja no són necessaris els traductors i les traduccions, no serà un retorn al paradís joiós, serà un infern tristíssim.

(Mira 2017: 28)

Porque la traducción es la forma de lectura más completa que existe, y urgen otras formas de leer la realidad.

(Da Costa 2017)

La traducció és, entre moltes altres coses, un dels intents més humans de desfer la desigualtat i l'asimetria (Vidal 2010) que provenen de la pluralitat lingüística i cultural que ens conforma per generar ponts i vies de diàleg per a comunicar-nos sense deixar de celebrar la diferència. Conscients de la posició minoritzada que ocupen en el context global, tant els qui escriuen en llengües minoritzades com els qui tradueixen a una llengua minoritzada despleguen un acte de resistència. Gojosament. Afortunadament.

Mark Twain (1869: 381) deia que «el viajar es fatal para los prejuicios, la intolerancia, y la estrechez de espíritu, y a causa de esto muchos de nuestros conciudadanos lo necesitan urgentemente». Igualment, necessitem la traducció, que també és viatge, vida, territori de trobada i del possible.

Aquest volum recopila un conjunt de treballs sobre la traducció i la literatura valenciana, al mateix temps que serveix d'homenatge a Joan Francesc Mira, essencial traductor valencià contemporani que també ha exercit labors docents i investigadores en la Universitat Jaume I de Castelló. L'edició és a càrrec de Lluís Meseguer, catedràtic de Literatura en aquesta universitat i integrant de l'Acadèmia Valenciana

de la Llengua, que publica aquest volum de celebració en molts sentits.

És Joan Francesc Mira mateix que comença el viatge de la millor manera possible, amb un text erudit i aclaridor que planteja una breu història comparativa de la literatura per mitjà de les traduccions i les adaptacions, que serveix per a fer visible com es va anar nodrint la cultura clàssica i moderna europea; en realitat, de manera molt més àmplia, com la traducció ha anat nodrint i fent avançar la història de la literatura universal. Implícitament, la perspectiva ens recorda la mirada polisistèmica d'Itamar Even-Zohar (1990), que, en «La posició de la literatura traduïda en el polisistema literari», text essencial del qual parteix precisament el treball de Lluís Meseguer en aquest volum col·lectiu, explica que la traducció, a més d'una funció conservadora d'ajudar a la canonització de models, autors i gèneres, té una funció primària, innovadora, que pot dinamitzar el polisistema d'arribada precisament amb inclusions que d'una altra manera romandrien invisibles. La traducció, sens dubte, ha sigut i és la principal força motriu en el desenvolupament de la història de la literatura.

En la seua pròpia contribució al volum, Lluís Meseguer se centra en l'impacte de la traducció literària en el marc de la societat valenciana multilingüe, en referència a diverses èpoques i diversos gèneres literaris, des de la pràctica traductora i des de la reflexió traductològica en universitats i entitats de la Comunitat Valenciana.

A continuació, Rosa Agost reflexiona al voltant del gastat binomi *Traduttore, traditore*, per a mirar-se'l des d'una perspectiva actualitzada i recordar, emfasitzar, que traduir és prendre decisions, *triar*, en funció d'un conjunt de factors textuais i contextuals.

Per la seua part, Josep Marco ens endinsa en una anàlisi quantitativa i qualitativa d'un conjunt de traduccions preses del Corpus Valencià de Traduccions (Grup COVALT, Departament de Traducció i Comunicació de la Universitat Jaume I) per a detectar els models de llengua inherents i aspectes d'estil que caracteritzen, d'una banda, els autors; i, de l'altra, els qui els tradueixen, els qui els reescriuen.

Isabel Robles i Jaume Pérez Montaner analitzen traduccions al valencià/català de literatura anglesa contemporània, en concret de poemes d'Anne Sexton i Edward E. Cummings, i reflexionen entorn de la creativitat que cal desplegar, tenint en compte que la traducció literària també és una obra de creació: la reescriptura de qui tradueix.

Vicent Martines porta en aquest volum els resultats de la labor de l'ISIC-IVITRA (Institut Superior d'Investigació Cooperativa – Institut Valencià d'Investigació i Traducció), amb seu a la Universitat d'Alacant i de caràcter internacional i interdisciplinari, amb 167 investigadors de trenta universitats de vint països. Les línies de treball abordades tenen interès per a la lingüística de corpus, la traducció i els estudis traductològics i el desenvolupament de la Biblioteca Digital Plurilingüe de la Mediterrània, entre altres aportacions.

Albert Hauf analitza una de les traduccions de literatura valenciana cap al

món: la traducció a l'alemany de *Tirant lo Blanch* feta per Fritz Vogelgsang, publicada l'any 2007, i valora la dificultat que comporta la traducció contemporània d'un text medieval.

Vicent Salvador analitza, al seu torn, una traducció de literatura valenciana contemporània: la traducció al francès de *Diccionari per a ociosos*, de Joan Fuster, a càrrec de Jean-Marie Barberà, publicada l'any 2010, i recalca l'exercici de mediació entre la dimensió local del text de Fuster i l'horitzó d'universalitat que obri la traducció a la llengua, i per tant la cultura, francesa.

Josep Lluís Sirera ofereix un treball sobre la posada en escena de *Gresca al Palmar*, a càrrec del director de teatre Juli Leal, partint de *Le baruffe chiozzotte*, de Goldoni, amb el que això implica pel que fa al diàleg diacrònic entre textos del segle XVIII i el segle XX.

Josep Palomero se centra en les traduccions del periodista i escriptor de Borriana Artur Perucho (1902-1956), exiliat a Mèxic a causa de la Guerra Civil, en una interessant aportació a la història de la traducció i la visibilització de la labor de noms potser no coneguts per la majoria.

A partir d'ací, el volum inclou treballs sobre traduccions fetes per Joan Francesc Mira. Així, Vicent Martínez Guzmán relaciona la filosofia del llenguatge i la filosofia de la pau amb alguns conceptes de la traducció dels *Evangelis* a càrrec de Mira, en un suggeridor treball de reflexió interdisciplinària.

Rubén Montañés s'embarca, mai més ben dit, en una anàlisi comparativa sobre la traducció de l'*Odissea*, publicada per Mira l'any 2011, i com dialoga amb la traducció clàssica, encarnada pel cànon català establert per la traducció de Carles Riba, publicada 63 anys abans.

Albert Hauf aporta a aquest volum un segon treball, en el qual se centra en la traducció que Mira va publicar de la *Divina comèdia* l'any 2000, per la qual va rebre el Premi Nacional de Traducció l'any 2001.

Josep R. Guzman planteja una perspectiva més global, per a la qual recorre a exemples diacrònics i anàlisis de passatges seleccionats de diverses traduccions de Mira per a analitzar-ne l'estil i destacar les seues aportacions al polisistema de literatura traduïda en valencià.

I, finalment, Nancy de Benedetto s'endinsa en una reflexió sobre la seua pròpia traducció a l'italià de la novel·la *Borja papa*, de Joan Francesc Mira, i com va abordar els reptes lingüístics, discursius i culturals que el text li suscitava.

Indubtablement, aquest volum, com comentava al principi, reivindica la recuperació del valor de la traducció i de la seua força implícita com a acte cultural i polític, i fa evident que exerceix un paper de força modeladora essencial en la història literària i la dinàmica cultural, perquè, en definitiva, forma part del context socio-cultural. La traducció sempre afecta el poder que una cultura i una llengua pot arribar a exercir sobre una altra, i, en el cas de la traducció des de llengües minoritzades o cap a llengües minoritzades, la traducció és un acte necessari de reivindicació identitària.

En definitiva, de manera important i necessària, aquest treball col·lectiu visible i celebra la traducció al valencià, la labor constant i entusiasta dels qui s'esforcen per continuar ampliant i revitalitzant el polisistema literari valencià. Al mateix temps, aquest conjunt plural de contribucions convida a continuar reflexionant sobre el paper cada vegada més essencial que ocupa la traducció en la república mundial de les lletres (Casanova 1999), en el món contemporani, ací i ara, on cal reconèixer: «[...] the possibility of thinking about translation as a way not only of thinking but of being and acting in the world» (Cronin 2006: 10). Traduir com a manera de ser i actuar, com a manera de ser i estar en el món. Aquest món que cada vegada necessita més actitud mediatora.

La traducció és una passió que batega fort en els qui exercim aquest ofici, com es

copsa també entre línies en els treballs recopilats en aquest volum. I cal convidar, en paraules de Verónica Canales (2018), al «contagi massiu», perquè «este oficio universal pervivirá mientras seamos capaces de inocular el virus de la transmutación autoral». Cal fer apassionar el nostre alumnat, parlar de traducció amb els qui no s'hi dediquen i potser no aconsegueixen albirar tot el que la traducció fa possible, recordar als qui lligen que moltes vegades estan davant d'un text traduït, reivindicar la nostra labor i la dels nostres col·legues; en suma, visibilitzar-nos per a visibilitzar l'energia indomable del que sens dubte és un dels oficis més bells del món.

Referències bibliogràfiques

- CANALES, Verónica (2018). «De mayor quiero ser tractor». *ctxt. Revista Contexto. Diario Público* (1 juny). Disponible en línia en: <<http://ctxt.es/es/20180530/Culturas/19947/tractor-traductores-oficio-futuro-el-capitulo-de-Julian.htm>> [Consulta: 7 juny 2018].
- CASANOVA, Pascale (1999). *La república mundial de las letras*. Jaime Zulaika (trad.). Barcelona: Anagrama, 2001.
- CRONIN, Michael (2006). *Translation and Identity*. Londres; Nova York: Routledge.
- DA COSTA, Rita (2017). «Los traductores hacen cosas». *ctxt. Revista Contexto. Diario Público* (8 novembre). Disponible en línia en: <<http://ctxt.es/es/20171108/Culturas/16083/traductores-literatura-invisibilidad-precariedad-ctxt.htm>> [Consulta: 2 juny 2018].
- EVEN-ZOHAR, Itamar (1990). «La posición de la literatura traducida en el polisistema literario». Dins: IGLESIAS SANTOS, Montserrat (ed.) (1999). *Teoría de los polisistemas*. Madrid: Arco, p. 223-231.
- MIRA, Joan Francesc (2017). «Petita història de la literatura en un planeta redó».

- Dins: MESEGUER, Lluís (ed.) (2017). *La traducció literària. Estudis sobre la traducció i la literatura valenciana. Homenatge a Joan Francesc Mira i Casterà*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 15-28.
- TWAIN, Mark (1869 [2001]). *Inocentes en el extranjero*. Pedro Elías (trad.). Barcelona: Ediciones del Azar.
- VIDAL CLARAMONTE, M. Carmen África (2010). *Traducción y asimetría*. Frankfurt: Peter Lang.

Dora Sales

Universitat Jaume I

Departament de Traducció i Comunicació

